

**აფხაზეთი შუა საუკუნეების
სპარსულ პოეზიაში**

**Abkhazia in the Persian poetry
of the Middle Ages**

ნათია სვინტრაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Natia Svintradze
Akaki Tsereteli State University
Georgia, Kutaisi

ABSTRACT

According to the historical sources of the Middle Ages, „Abkhazia“ is referred to as the entire territory of Georgia. As a counterpart for the Eastern region, „Abkhazi“ is ethnically the same as a Georgian, as „Abkhazi“ means „Georgia“. In written sources and historical literature, particularly in the poetry of the Middle Ages, the use of the term „Abkhazi“ is not limited to one specific context but encompasses the historical and geographical references associated with it. Authors and poets use this term to convey the history and geographical connections between Georgia and Iran. In the literary works of Shirvan, a notable representative of the literary school of Shirvan, the term „Abkhazi“ appears and is consistently used alongside its association with the heart and soul of Georgia. Based on the example of the dialect of the Khakan region, it is evident that the spoken language in Abkhazia is Georgian. The article provides examples of translations from the poetry of the Middle Ages, specifically in Georgian, to demonstrate how the term „Abkhazi“ was employed in the context of Georgian political unity.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზეთი შუა საუკუნეების სპარსულ პოეზიაში, ნიზამი განჯელი, ხაყანი შირვანი, ფალაკი.

Keywords: Abkhazia in Persian poetry of the Middle Ages, Abkhazia, Nizami, Khaqani, Falaki.

შუა საუკუნეების აღმოსავლური წყაროების მიხედვით, აფხაზეთი ეწოდება მთელ საქართველოს. მახლობელი აღმოსავლეთის სამყაროსთვის „აბხაზი“ ეთნიკურად იგივე ქართველია, „აბხაზ“ – საქართველო. წერილობით წყაროებსა და აღმოსავლურ ლიტერატურაში, კერძოდ, შუა საუკუნეების სპარსულ პოეზიაში ქართველი ერის ისტორიის ამსახველი ამბების გადმოცემისას არაერთგზის გვხვდება ტერმინი „აბხაზ“, რომელსაც ისტორიულ და გეოგრაფიულ თხზულებათა ავტორები თუ პოეტები ერთი და იმავე მნიშვნელობით იყენებენ. შუა საუკუნეებში სიტყვა „აბხაზი“ სხვადასხვა მნიშვნელობის იყო და მისი შინაარსი საუკუნეთა განმავლობაში იცვლებოდა. X-XV საუკუნეებში აღმოსავლეთის ქვეყნებში, მათ შორის ირანში, ქართველთა და საქართველოს აღმნიშვნელი ტერმინი იყო აბხაზი, რომელიც გულისხმობდა მთელს საქართველოს (XI-XIII სს), ხოლო შემდეგ (XIII-XV სს.) – მის დასავლეთ ნაწილს. ტერმინით „აბხაზ“ აღინიშნებოდა საქართველოც, დასავლეთ საქართველოც და აფხაზეთის სამთავროც. იგი აღნიშნავდა ხან ქართველს, ხან იმიერქართველს და ხანაც ტომით აფხაზ ქართველს. ტერმინ „აბხაზის“ მნიშვნელობის საკითხი სპარსულ ისტორიულ წყაროებში დეტალურად აქვთ მიმოხილული ქართველ მკვლევრებს დ. კობიძეს¹, კ. ტაბატაძეს². ამიტომ ამ საკითხს არ ვეხებით და შუა საუკუნეების სპარსული პოეზიის ნიმუშების განხილვით შემოვიფარგლებით. ისტორიული რეალები, რა თქმა უნდა, ლიტერატურაშიც აისახება. საქართველოსა და ირანს შორის მჭიდრო ისტორიულმა, პოლიტიკურმა და კულტურულმა ურთიერთობამ კვალი დატოვა სპარსულ ლიტერატურაში. განსაკუთრებით ეხება ეს შუა საუკუნეების სპარსულ პოეზიას, როდესაც მჭიდრო ურთიერთობა არსებობდა შირვანსა და საქართველოს შორის. XII საუკუნეში საქართველოში ისევე, როგორც შირვანში, განვითარების უმაღლეს მწვერვალს აღწევს ლიტერატურა. შირვანის შაჰების კარზე ჩამოყალიბდა მძლავრი ლიტერატურული სკოლა, რომელიც შირვანის ლიტერატურული სკოლის სახელითაა ცნობილი. ამ სკოლის ყველაზე თვალსაჩინო წარმომადგენელების: ნიზამი განჯელის, ხაყანი შირვანის, ფალაქის შემოქმედებაში ხშირადაა ნახსენები აფხაზეთი.

ნიზამი თავის შემოქმედებაში არაერთხელ წერს საქართველოსა და ქართველ ხალხზე. პირველ პოემაში განთქმული „ხამსედან“, „საიდუმლოებათა საგანძურში“, მეათე თავში – در مدح ملك فخرالدین بهرامشاه بن داود – (მეფე ფახრედდინ ბაჰრამშაჰ ბენ დაუდის სადიდებლად) „პოეტი გაკვრით ახსენებს საქართველოს. წინასიტყვაობაში ის ადიდებს ბაჰრამ-შაჰს, მას მიაწერს არჩადენილ გმირობებს და უწოდებს „რუმისა და აბხაზეთის დამპყრობს“. ეს, როგორც ჩანს, უმაღლეს ქებას წარმოადგენდა (გვახარია 1995: 6).

¹ კობიძე დ., ტერმინი „აბაზის მნიშვნელობა სპარსული წყაროების მიხედვით, ჟურნ. „მნათობი“, N2, 1957.

² ტაბატაძე კ., საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი ტერმინები X- XV სს. სპარსული წყაროების მიხედვით, კრებული: საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი უცხოური და ქართული ტერმინოლოგია, თბილისი, 1993.

روم ستاننده ابخاز گير سلطنت اورنگ خلافت سرير (Nezami 1947: 48).

პწკარედული თარგმანი³: „მისი მეფობა მსგავსია სახალიფოს გვირგვინისა, რუმის ამღებია და აფხაზეთის დამპყრობი“.

საინტერესოა ნიზამის მეორე პოემა „ხოსროვი და შირინი“. კ. კეკელიძე აღნიშნავს, რომ დაბადება, აღზრდა და ბავშვობა ხოსროსი ამ რომანით ძალიან გვაგონებს ტარიელის დაბადების, აღზრდისა და ბავშვობის ამბავს. ურთიერთობა ხოსროვისა და მისი მეგობარი შაფურისა წააგავს ტარიელისა და ავთანდილის მეგობრულ ურთიერთობას. სამიჯნურო განცდანი ფარჰადისა, რომელსაც შირინი უყვარს, ზედმიწევნით ჰგავს ტარიელის სამიჯნურო განცდებსა და ტანჯვას (კეკელიძე 1971: 157).

პოემის დასაწყისში შამს-ად-დინ ელლეზიდისადმი მიძღვნილ სტრიქონებში მზრძანებლის საქებრად პოეტი ამბობს:

شبيخونش بخوارزم و سمرقند شكارستان او آبخاز و دريند (Nezami 1960: 41).

„მისი სანადირო ადგილებია აფხაზეთი და დერბენდი.

ლამქრობების კი – ხორეზმი და სამარყანდი“.

პოემის ერთ-ერთ ბოლო თავში – طلب کردن طغرل شاه حكيم نظامی را – (თოღრულ-შაჰი თავისთან იხმობს სწავლულ ნიზამის) პოეტი ახსენებს თავის ერთ მოშურნეს, რომელსაც იოსების სახე მიუღია და ქილიკობს მამულზე, რომელიც ნიზამის შაჰმა უბოძა.

دهی و آنگه چه ده چون گوره تنگ
که باشد طول و عرضش نیم فرسنگ
ندارد نخل و خرچی کیسه پرداز
سوادش نیم کار ملک ابخاز

(იქვე: 794).

„სოფელი და რა სოფელი, ვიწრო და მიყრუებული.

მისი სიგრძე და სიგანე იქნება ნახევარი ფარსანგი.

არ აქვს გადასახადის ქისას გასავალი და შემოსავალი.

მისი შემოგარენი აფხაზისთვის ნახევარი საქმეა“.

როგორც პოემიდან ჩანს, ნიზამი მიიწვია ყიზილ-არსლანმა, რომელმაც უწყალობა აფხაზეთის (ე.ი. საქართველოს) მოსაზღვრე ერთი ლატაკი სოფელი ჰამდუნიანი, რომელსაც სანახევროდ აფხაზები ამუშავებდნენ. ამ საკითხთან დაკავშირებით დ. კობიძე აღნიშნავს, რომ „განჯაში მცხოვრები ნიზამი სოფელს აღმოსავლეთ საქართველოს საზღვრებთან ახლოს მიიღებდა და არა დასავლეთ საქართველოში, ან შავი ზღვის სანაპიროსთან“ (კობიძე 1957: 127). აქედან გამომდინარე, კიდევ უფრო ცხადი ხდება, რომ იმ პერიოდის აღმოსავლეთის ქვეყნებში აფხაზეთად მოიხსენიებდნენ სრულიად საქართველოს, ქართველებს – აფხაზებად.

პოემაში „ისქანდერ-ნამე“ ნიზამი საუბრობს საქართველოსა და თბილისზე. იგი აღტაცებით გვიხატავს საქართველოს ბუნებას, ხოლო მის დედაქალაქს პოეტი უწოდებს „სიუხვისა და ნაყოფიერების ქვეყანას“. ნიზამი ამბობს, რომ ამ ქვეყნის დიდებულ სანახაობას მოუხიბლავს ალექსანდრე

³ პწკარედული თარგმანი აქაც და შემდგომშიც ჩვენია.

მაკედონელი და მას კიდევ უფრო დაუმშვენებია ქალაქი თბილისი. ხოლო სამოთხესავით მორთულ აფხაზეთში მხოლოდ და მხოლოდ სიკეთეს თესავდაო.

چنین گفت با پور دهقان پیر / که تغلیس ازو شد عمارت پذیر
 در آن بوم آراسته چون بهشت / شب و روز جز تخم نیکی نکشت (Nezami 1960: 247).

„ასე უთხრა შვილს მოხუცმა გლეხმა,
 რომ თბილისი მისგან აშენდა.

იმ სამოთხესავით მორთულ ქვეყანაში
 დღე და ღამ სიკეთის თესლს თესავდა“.

ამავე თხზულებაში გამოყვანილია აფხაზეთის მმართველი ვიღაც დუალი. პოეტი აგვიწერს მას როგორც არაჩვეულებრივი ძალის პატრონს, მამაც, უშიშარ რაინდს და ადარებს მას აღმოსავლეთის ლეგენდარულ გმირს, როსტომს.

در ابخاز کردیست عادی نژاد / که از رزم رستم نیارد بیاد
 دوالی بنام آن سوار دلیر / بر آرد دوال از تن تند شیر (იქვე: 245).

„აფხაზეთში ერთი გმირია, უბრალო წარმომავლობის.
 როსტომის ბრძოლა არ მოგაგონდებათ (მის ბრძოლასთან).

დვალი არის ამ მამაცი მხედრის სახელი.
 სხეულით სწრაფ ლომს შეედრება“.

იგი თავგამოდებით ებრძვის მტერს არა მარტო აფხაზეთის დასაცავად, არამედ დარუბანდისა და ბარდავის სამეფოსთვისაც, საიდანაც მტრებს მოუტაცებიათ ბრძენი და ულამაზესი დედოფალი ნუშაბე. ნიზამი აღნიშნავს, რომ ნუშაბეს აქვს გვირგვინოსნობის უფლება, მაგრამ თვით უგვირგვინოა (იქვე: 245). აქ ნათლად ჩანს ნუშაბეს მხატვრული სახის კავშირი თამარ მეფესთან. როგორც აღვნიშნეთ, მელიქ დუალი იბრძვის დედოფლის გასათავისუფლებლად. ცნობილი ისტორიული ფაქტია, რომ თამარი თავისი სურვილის წინააღმდეგ მიათხოვეს რუს ბატონიშვილ გიორგის, რომელიც მალევე გააძევეს საქართველოდან. გიორგის კოალიციის წინააღმდეგ ბრძოლას კი თამარ მეფის მეუღლე, დავით სოსლანი. მელიქ დუალის სახით ნიზამიმ დაგვიხატა თამარ მეფის მეუღლე - დავით სოსლანი. იგი, როგორც ქმარი თამარისა, იწოდებოდა მეფედ (მელიქი). ამ მოსაზრებას მხარს უჭერს თვით სახელი დუალი – დვალი. დვალი ხომ ქართულად იგივე ოსია; ცნობილია, რომ თამარის ქმარი დავით სოსლანი ოსთა მეფისწული იყო. აღსანიშნავია, რომ სიტყვას „დუალი“ ნიზამი ხმარობს სახელობით ბრუნვაში, წმინდა ქართული ფორმით, ი დაბოლოებით. ეს გარემოება აფიქრებინებს შ. ნუცუბიძეს, რომ ნიზამიმ იცოდა ქართული ენა (ნუცუბიძე 1973: 397).

შირვანის ლიტერატურული სკოლის შემდეგი წარმომადგენლის – ხაყანის შემოქმედებაში ხშირადაა ნახსენები ტერმინი „აბხაზ“. ხაყანის პოეზიის უმეტეს ნაწილს ხოტბები წარმოადგენს, რომლებიც შირვანელ, ქართველ, აზერბაიჯანელ, ირანელ მეფეებსა და დიდებულებს ეძღვნება. პოეტი ხშირად ჩამოდიოდა აფხაზეთში. მას კარგად სცოდნია ქართული ენა

და თავის ლექსებში ქართული სიტყვები და ტერმინები ხშირად შეჰქონდა (სვინტრაძე 2011: 206). ქართველი ირანისტებისათვის კარგადაა ცნობილი ხაყანის ერთი რობაი, რომელშიც პოეტი აფხაზეთს ახსენებს. პირველი მკვლევარი, რომელმაც სწორად ამოკითხა აქ ნახსენები ქართული სიტყვა და ნათელი გახადა მთელი რობაის შინაარსი, იყო იური მარი (Mapp 1936:10).

از عشق صلیب موی روسی رویی
 ابخاز نشین گشتم و گر جی گوئی
 از بس بگفتمش که موی مویی
 شد موی زبانم و زبان هم مویی (Khāqānī 1364: 504).

„ხუჭუჭთმიანისა და ნათელსახიანის სიყვარულის გამო,
 აფხაზეთის მცხოვრები გაეხდი და ქართულად მოლაპარაკე,
 იმდენჯერ ვუთხარი მე მას: „მოი, მოი“,
 რომ ჩემი ენა თმად გადაიქცა და თმა კი – ენად“.

აქ სარიტმო სიტყვებად აღებულია ორი სხვადასხვა მნიშვნელობის სიტყვა: ერთია ქართული „მოი“ (მოდი), ხოლო მეორე სპარსული „მოი“ (თმა). ზოგმა მკვლევარმა შეიძლება იფიქროს, რომ ხაყანის დიალექტური ფორმა აქვს გამოყენებული და ეს პოეტის მხრივ დასავლეთ საქართველოს ნაცნობობით აიხსნებოდეს, მაგრამ ასეთი ფიქრი უსარგებლო იქნება, თუ გავითვალისწინებთ, რომ სპარსული „მოი“ ხაყანის ეპოქაში წიაკითხებოდა არა როგორც მოი, არამედ როგორც მოე (მოდის) მნიშვნელობით. აღნიშნული ფორმა დასტურდება ქართული ლიტერატურის კლასიკური ხანის ძეგლებში („ვისრამიანი“ და სხვა) (კობიძე 1975: 239). ე.ი. ხაყანის სპარსული სიტყვის „მოი“-ს სარიტმო სიტყვად გამოუყენებია წმინდა ლიტერატურული ფორმა.

ხაყანის შემოქმედებიდან ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ერთი ე.წ. „ქრისტიანული ყასიდა“. შესანიშნავ მეცნიერსა და მთარგმნელს მ. თოდუას ლექსის ქართული თარგმანი ასე დაუსათაურებია – „ციხის ელეგია“ (თოდუა 1992: 16). ხაყანის დივანის მიხედვით, ლექსის სახელწოდება ასეთია: „საჩივარი პატიმრობისა და ტყვეობის გამო და რუმის დიდებული კეისრის ქებათა ქება“. ამ ყასიდაში შირვანშაჰების მიერ განაწყენებული პოეტი თავის გულისწყრომასა და უკმაყოფილებას გამოთქვამს და ამბობს, რომ თუ მაჰმადიანები არ დააფასებენ და ღირსეულ პატივს არ მიაგებენ მას და მის შემოქმედებას, მიატოვებს რჯულს და აფხაზეთისკენ გაემურება, სადაც ქრისტიანობას მიიღებს. პოეტი ახსენებს ქართველი მეფეების რეზიდენციებს: ნაჭარმაგევს, მუხრანს და ამბობს, რომ ზაგრატიონებს სთხოვს თავშესაფარს. „در ابخازیان اینک گشاده“ (აფხაზების კარი ჩემთვის ღიაა) – ამბობს პოეტი.

پلاسی پوشم اندر سنگ خارا چو آن عود الصلیب اندر بر طفل
 صلیب آویزم اندر خلق عدا وگر حرمت ندارندم به ابخاز (Khāqānī 1364: 17).

„ფლასს ჩავიცვამ ძვირფასი აბრეშუმის ქვეშ,
 როგორც იორდასალამში ზავში (თესლი).“

ჯვარს დავიკიდებ, თავს უფლებას მივცემ,
თუ პატივს არ მომაგებენ აფხაზეთში გავიქცევი“.

საყურადღებოა, რომ პოეტს, რომელიც თავს კარგად ვერ გრძნობს თავის სამშობლოში, შირვანში, სადაც ის შირვანშაჰებს ციხეშიც ჩაუსვამთ, იმედი აქვს, რომ ქართველი მეფეები მიიღებენ და მფარველობას გაუწევენ. თავის შემოქმედებაში ხაყანი დიდი სიყვარულით საუბრობს საქართველოზე. ერთ-ერთ ყასიდაში მოგვითხრობს, თუ, როგორ დაბრუნდა თბილისში, აფხაზეთში და რომ ძალიან ბედნიერია ამ ქვეყანაში ყოფნით. გამხდარმა და დაბეჩავებულმა აფხაზეთში ახალი ძალა მოიკრიბა:

حال تن خاقانی و اندیشهٔ ابخاز
این است و چنین به مثل مرد خردمند
ابخاز حد مغرب و درگاه ملک بحر
مسکین تن نالانش به مویی شده مانند (Khāqānī 1364: 593).

„ხაყანის სხეულის მდგომარეობა და აფხაზეთზე ფიქრი,
ეს მსგავსად იმ ბრძენი კაცის ამბისა.

დასავლეთის საზღვარი აფხაზეთია და მეფის სასახლე ზღვაა.

ჩემი საბრალო სხეული თმას დაემსგავსა (დაწვრილდა)“.

საქართველომ მას მშობლიური მხარეც კი გადაავიწყა და არ აპირებს აქედან წასვლას თუნდაც მთელი რეის მხარე აჩუქონ თავისი სამეფო კართა და სიმდიდრით. ლექსი ასე მთავრდება:

خاقانی و خانان و کنار کر و تغلجس
جیحون شده آب کرو تغلجس سمرقند (იქვე: 593).

„ხაყანი და ხაყანი, მტკვრის ნაპირი და თბილისი,

მტკვრის წყალი ჯეიჰუნად მექცა და თბილისი სამარყანდად“.

ამ ყასიდაში ხაყანი ასახელებს აფხაზეთს და მის დედაქალაქ თბილისს. დასავლეთის საზღვარში კი, რომელსაც პოეტი აფხაზეთს უწოდებს, რა თქმა უნდა, საქართველოს გულისხმობს.

ხაყანი ლექსში დავით აღმაშენებლის შვილიშვილის, შირვანშაჰ აღსართან პირველის შესახებ წერს, თუ როგორ უბრძანა მუსლიმებს ეკლესიაში წასვლა.

چون شاه بازگشت ز ابخاز روز عید
فرمود چاشتگاه گذری بر کلیسیا
من بانگ برکشیدم و گفتم که ای دریغ
اسلامیان به کعبه و مادر کلیسیا (იქვე: 17).

„როდესაც მეფე დაბრუნდა დღესასწაულზე აფხაზეთიდან ბრძანა,
რომ დილა ეკლესიაში გაატარონ.

მე აღმომხდა (ვიყვირე) და ვთქვი: „ეჰ, დასანანია,

მუსლიმები ქაბაში არიან და ჩვენ – ეკლესიაში“.

ხაყანის შემოქმედებაში მსგავსი ფაქტები კიდევ მრავლად დაიძებნება. პოეტი ყველა შემთხვევაში, სადაც ახსენებს ტერმინ „აბხაზს“, გულისხმობს ქართველს ან საქართველოს.

XII საუკუნის აზერბაიჯანული სკოლის წარმომადგენელთა შორის ცნობილია ფალაქი შირვანის სახელი. ჩვენამდე მოღწეული მისი დივანი შინაარსით ისეთივეა, როგორც სხვა მეხოტბეებისა ქესრანიდების კარზე. იგი მდიდარი შინაარსით არ გამოირჩევა და წარმოადგენს ტრადიციული ოდების კრებულს. ჩვენთვის მისი შემოქმედება განსაკუთრებით საინტერესოა ერთი ფაქტის გამო; მას დაუწერია უნიკალური ყასიდა მეფე დემეტრე I-ის გარდაცვალებასთან დაკავშირებით. 1156 წელს გარდაიცვალა დიდი ხელმწიფე დემეტრე I, რომლის დასატირებლად მთელი კავკასიიდან დაიძრნენ სხვადასხვა სარწმუნოების მთავრები, დიდებულები, სწავლულები, პოეტები. სხვებთან ერთად, დიდი სპარსულენოვანი აზერბაიჯანელი პოეტი მუჰამედ ფალაქი შირვანიც ჩამოსულა თბილისში და სამგლოვიარო ოდა მიუძღვნა ქართველი მეფისადმი.

საბედნიეროდ, ყასიდა შემორჩენილია და ის მნიშვნელოვან ცნობებს იძლევა ქართველი მეფის შესახებ. კერძოდ, გვამცნობს გარდაცვალებისას მის ასაკს: „63 წლის განმავლობაში, თავისი ნიჭით, ცოდნით და ვაჟკაცობით, ყოველდღიურად ქვეყანაზე ახალ-ახალ ბუნებას ქმნიდა“ (<https://el.ge/articles/20001>). აღნიშნულ ნაწარმოებს არაერთი კვლევა მიუძღვნეს ცნობილმა უცხოელმა და ქართველმა მეცნიერებმა. ტექსტი პროზაულად თარგმნა და გამოაქვეყნა ისტორიკოსმა ჯემალ სტეფნაძემ (სტეფნაძე 1977).

ცნობილი აღმოსავლეთმცოდნე გ. ბერაძე სტატიაში „ფალაქი შირვანის ერთი უნიკალური კასიდის შესწავლის ისტორიიდან“, სადაც ამ საკითხის მკვლევრის, პროფესორ ჰადი ჰასანის ღვაწლის გახსენება-დაფასებას ისახავს მიზნად, გვთავაზობს ყასიდის როგორც ლიტერატურული ფაქტის ჰადი ჰასანისეულ შეფასებას: „იგი არა მარტო ერთადერთი ამგვარი ნაწარმოებია თვით ფალაქი შირვანის შემოქმედებაში, არამედ, შესაძლოა წარმოადგენდეს საზოგადოდ ერთადერთ სამგლოვიარო ლექსს (მოთქმას), რომელიც კი ოდესმე დაწერილა სპარსულად მუსლიმი პოეტის მიერ ქრისტიანი ხელმწიფის სიკვდილზე“. შუასაუკუნოვან სპარსულ ლიტერატურაში ღრმად ჩახედული მკვლევარის ასეთი დასკვნა, ვფიქრობთ, საყურადღებო უნდა იყოს“ (ბერაძე 1975: 170).

ფალაქი შირვანიც, სხვა აღმოსავლელი პოეტების მსგავსად, „აბზაზს“ უწოდებს საქართველოს, ხოლო საქართველოს მეფეს ასე მოიხსენიებს: „აფხაზეთისა და შაქის მეფეთ მეფე, სამყაროს მბრძანებელი, ვისაც ხარკი აღმოსავლეთიდან დასავლეთში მოჰქონდა“ (<https://el.ge/articles/20001>).

XII საუკუნის კლასიკურ სპარსულ სამიჯნურო ეპოსში, გორგანის „ვისი და რამინში“ ასევე ნახსენებია „აბზაზ“, რომელიც პოეტური შედარებისთვისაა გამოყენებული და თვალების, წამწამების სილამაზის დასახატადაა გამოყენებული.

به چشم آورده تیر افگن ز ابخاز

به زلف آورده جراره ز اهواز <https://ganjoor.net/asad/> (Gorgani)

„თვალით მოეყვანა მოისარი აფხაზეთიდან,
ზილფით მოეყვანა მორიელი აჰვაზიდან“.

ამონარიდიდან ჩანს, რომ ავტორი ამ ხატოვანი გამოთქმით „აბხაზს“ საქართველოს მნიშვნელობით იყენებს. ეს პოეტური მეტაფორა ასე გაიხსნება: „თვალთ მოყვანა“ (გულს) მოისრე აბხაზით ნიშნავს: გულს თვალეში თიქოს მოისრე აბხაზი ჰყავდა, ისე სტყორცნიდა (წამწამთა) ისრებს (რამინს). „ზილფით მოყვანა მორიელი აჰვაზიდან“ ნიშნავს: გულს აჰვაზის მორიელივით დახვეული თმები მქონდაო. აჰვაზის მორიელი ცნობილი ყოფილა თავისი დახვეულობით, დაგრეხილობით. ამ მაგალითებიდან დასტურდება, XI საუკუნის სპარსულენოვან სამყაროში იმდენად საყოველთაოდ ყოფილა ცნობილი აბხაზი ანუ ქართველი და აბხაზური ანუ ქართული ისარი, რომ ისინი იმ დროის სპარსულ მხატვრულ აზროვნებაში მეტაფორადაც კი ქცეულა (ბართაია 2005: 90).

ამ საკითხთან დაკავშირებით საყურადღებო მოსაზრება გამოთქვა დ. კობიძემ. მისი აზრით, გორგანელს, რომელიც ნაწარმოების შექმნისას მის ფალაურ, VI საუკუნის ვერსიას ეყრდნობოდა, საეჭვოა, რომ რაიმე ცნება სიტყვით „აბხაზ“ შეეცვალა და მკვლევარმა ეს უკანასკნელი ორიგინალის ძირეულ სიტყვად მიიჩნია (კობიძე 1957: 126). მართლაც, თუკი VI საუკუნის „ვისრამიანის“ ტექსტში არსებობდა „აბხაზ“ და არ არსებობს არანაირი საფუძველი იმისა, რომ ასე არ ვიფიქროთ, მაშინ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ VI საუკუნის აღმოსავლეთში „აბხაზ“ ქართულ პოლიტიკურ ერთეულად აღიქმება“ (ჯაველიძე 2014: 199).

სპარსულ პოეზიაში მსგავსი ფაქტები მრავლად შეიძლება დაიძებნოს. ამ საკითხის საფუძვლიანი შესწავლა საინტერესოა როგორც ქართულ-სპარსული ლიტერატურული ურთიერთობების კვლევის თვალსაზრისით, ასევე, მთელი ამიერკავკასიის ლიტერატურის ისტორიისა თუ ისტორიული საკითხების კვლევის კუთხით. ჩვენ მიერ მოტანილი მასალა ნათლად გვიჩვენებს, რომ შუა საუკუნეების სპარსულ პოეზიაში „აბხაზ“ ქართულ პოლიტიკურ ერთეულად აღიქმება, გამოიყენება ქართველის და საქართველოს მნიშვნელობით.

დამოწმებული ლიტერატურა და წყაროები

- ბართაია 2005: ქართველები და ირანელები ერთმანეთის წარმოდგენაში, ქართველოლოგიის აქტუალური პრობლემები, http://kulturiskvlevebi.weebly.com/uploads/1/8/3/7/18376403/leqcia_v_oqros_xana_
- ბერაძე 1975: ბერაძე გ., ფალაქი შირვანის ერთი უნიკალური კასიდის შესწავლის ისტორიიდან, ცნობები და შენიშვნები, მაცნე (ენისა და ლიტერატურის სერია). თბილისი, 1975.
- გვახარია 1995: გვახარია ალ., ნარკვევები ქართულ-სპარსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან, I. თბილისი, 1995.
- თოდუა 1992: თოდუა მ., შირაზული ვარდები. ქუთაისი, 1992.
- კეკელიძე 1971: კეკელიძე კ., რუსთველოლოგიური ნარკვევები. თბილისი, 1971.

კობიძე 1957: კობიძე დ., ტერმინი „აბაზის მნიშვნელობა სპარსული წყაროების მიხედვით, ჟურნალი „მნათობი“, №2, 1957.

კობიძე 1975: კობიძე დ., სპარსული ლიტერატურის ისტორია. თბილისი, 1975.

ნუცუბიძე 1976: ნუცუბიძე შ., შრომები, ტ. IV, რუსთველი და აღმოსავლური რენესანსი. თბილისი, 1976.

სვინტრაძე 2011: სვინტრაძე ნ., ხაყანი და საქართველო, ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკის წელიწადი. III, ქუთაისი, 2011.

სტეფანაძე 1977: სტეფანაძე ჯ., მეთორმეტე საუკუნის შირვანელი პოეტები დემეტრე I-ის შესახებ. მსოფლიო ლიტერატურის ორთვიური აღმანახი, საუნჯე №5, 1977. <https://el.ge/articles/20001>

ტაბატაძე 1993: ტაბატაძე კ., საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი ტერმინები X-XV სს. სპარსული წყაროების მიხედვით. კრებული საქართველოსა და ქართველების აღმნიშვნელი უცხოური და ქართული ტერმინოლოგია. თბილისი, 1993.

ჯაველიძე 2014: ჯაველიძე ნ., შუა საუკუნის აღმოსავლური წყაროები ცნებების „აბზაზ“ და „აბზაზი“ (აბაზა) გაგებისათვის. საიუბილეო კრებული „ელიზბარ ჯაველიძე 75“. თბილისი, 2014.

Март 1936: Март Ю.Н., К вопросу о позднейших толкованиях Хакани (сб. Хакани, Незами, Руставели), I, 1936.

Khāqānī 1364: Khāqānī Shirvānī, Divān, Tehran, 1364. *سوانی، سوانی اورش یاناقاخ، سوانی، ۱۳۶۴*

Gorgani: Fakhreddin, Vis o ramīn, Ganjoor. *و سوانی، سوانی اورش یاناقاخ، سوانی، ۱۳۶۴*. <https://ganjoor.net/asad/veysoramīn/sh54>

Nezami 1947: Nezami Ganjavi, Makhzan-ol-Asrār, Baku, 1947. *سوانی، سوانی اورش یاناقاخ، سوانی، ۱۳۶۴*

Nezami 1960: Nezami Ganjavi, Eskandar-Nāmeḥ, Baku, 1960. *سوانی، سوانی اورش یاناقاخ، سوانی، ۱۳۶۴*

Nezami 1960: Nezami Ganjavi, Khosrow o Shirin, Baku, 1960. *سوانی، سوانی اورش یاناقاخ، سوانی، ۱۳۶۴*